

ФУНКЦІОНАЛЬНА ДОСТАТНІСТЬ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

У статті досліджуються теоретичні основи функціональної достатності банківського капіталу. Аналізуються особливості підтримки та збільшення рівня функціональної достатності в умовах подолання наслідків світової фінансової кризи. Обґрунтовуються основні завдання процесу забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку.

The article examines the theoretical foundations of functional sufficiency of bank capital. Analyzes the characteristics of support and increase the functional adequacy in terms of overcoming consequences of the global financial crisis. Substantiated, the main task of the process of functional sufficiency of resources of the bank.

Ключові слова: банк, ресурси, достатність, функції, фінансова криза, капітал.

Key words: bank, resources, sufficiency, functions, financial crisis, capital.

ВСТУП

Показник достатності капіталу — ключовий індикатор фінансового стану комерційного банку. Саме достатність капіталу багато в чому визначає міру фінансової стійкості банку, оскільки є тим елементом ресурсної бази, який покликаний покрити ризики, що виникають в діяльності фінансової установи. У зв'язку з цим можна зробити висновок, що чим ширше коло операцій проводить банк, чим більший у нього обсяг вкладень, тим більших втрат він може зазнати і тим вище у нього має бути рівень достатності капіталу для забезпечення стабільності при реалізації відповідних ризиків.

Фінансова криза, що почала розгортатися восени 2008р., дуже суттєво вплинула на достатність капіталу банківських установ: зростання збитків за кредитними портфелями призвело до того, що банки втратили значну частину власного капіталу й фактично виявилися на межі банкрутства. Багато інвесторів на фінансовому ринку вважають, що банківська діяльність нині стає ризикованішою внаслідок послаблення регулювання з боку центральних банків і несприятливої зміни цін на енергоносії і нерухомість. Такі інвестори вимагають від банків збільшення рівня капіталізації і неохоче купують цінні папери або роблять вклади в установи з низьким обсягом капіталу [1]. В результаті чого в останні роки кредитні організації всього світу відчують все більшу потребу у збільшенні обсягу капіталу, необхідного для підтримки росту суми активів і зниження рівня ризику для вкладників.

Очевидно, що дискусії відносно рівня достатності капіталу між регулятором і банківським співтовариством відбивають антагоністичність їх стосунків. Орган банківського регулювання і нагляду прагне до підтримки безпеки і стійкості як окремих банків, так і банківської системи в цілому, не заохочуючи високоризикові операції, тоді як кредитні організації готові йти на високі ризики, чекаючи отримання високих доходів. У цьому контексті набуває актуальності вирішення проблеми вибору прийомів і методів щодо забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків в умовах подолання наслідків світової фінансової кризи.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми дає змогу зробити висновок, що розробці цих питань присвячено багато праць як українських, так і зарубіжних авторів. В Україні дослідження проблем формування структури та ефективного використання ресурсної бази вітчизняних банківських установ здійснювали такі провідні вчені, як О. Васюренко, О. Дзюблюк, О. Заруба, О. Кириченко, А. Мороз, М. Савлук, А. Ятченко та ін., якими досить ґрунтовно висвітлено питання механізмів, засобів та інструментів забезпечення достатності капіталу. Серед зарубіжних авторів слід відзначити Г. Асхауера, Д. Полфремана, Ф. Форда, Дж. Сінкі, Е. Ріда, Р. Костера, Е. Гілла, Р. Сміта; російських учених — А. Лаврушина, Г. Панову, А. Тавасієва, В. Усоскіна, В. Чаусова та інших.

Але незважаючи на те, що в багатьох наукових роботах значна увага приділяється проблемі збільшення капіталізації банківської системи України, невпорядкованим є понятійний

апарат, потребують доопрацювання та систематизації критерії та завдання щодо забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків, методичні підходи щодо оцінки рівня достатності ресурсного потенціалу банку.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Мета дослідження — дослідження теоретичних основ та особливостей забезпечення функціональної достатності банківського капіталу у специфічних умовах національної економіки, виявлення завдань процесу забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку.

РЕЗУЛЬТАТИ

Світова фінансова криза поставила перед вітчизняними банками ряд проблем, таких як: масове вилучення депозитів, зниження довіри до банківської системи, нестабільність валютних курсів. Аналізуючи причини кризи, експерти як одну з основних виділили провали пруденційного регулювання фінансових посередників [2]. В умовах поглиблення фінансової глобалізації національні стандарти організації, функціонування і регулювання діяльності фінансових посередників перестали відповідати сучасним вимогам. Численні дослідження і практика свідчать про те, що нинішній рівень капіталу в банківській системі України є недостатнім для забезпечення стабільного функціонування та розвитку банків, а також належного покриття ризиків банківської діяльності, що істотно обмежує можливості фінансових установ розширювати асортимент своїх продуктів і послуг для підприємств та населення, спричиняючи високу вартість ведення банківського бізнесу [3].

На сьогодні беззаперечним є факт, що діяльність українських банківських установ у майбутньому здійснюватиметься у надзвичайно складних умовах, тому одним із першочергових завдань економічної політики держави є збереження банківської системи і запобігання банкрутству банків. В умовах подолання наслідків фінансової кризи українським банкам надзвичайно важко вирішувати питання формування ресурсної бази, оскільки національна фінансова система ще дуже молода, вона перебуває тільки на початковому етапі свого розвитку [4]. Сьогодні питання залучення та підтримки достатнього обсягу капіталу є основною вимогою до вітчизняної банківської системи, оскільки в міжнародному аспекті високий рівень капіталізації банківської системи є ознакою стабільності в державі. Для того, щоб сформулювати шляхи підвищення і підтримки функціональної достатності капіталу банків на необхідному рівні, необхідно чітко усвідомлювати сутність та економічну природу поняття "функціональна достатність".

Складно організована і структурована діяльність економічних суб'єктів спочатку формується за принципом необхідності і забезпечується за принципом достатності для здійснення усіх організаційно необхідних функцій. Таким чином, спочатку критерієм оцінки роботи економічних суб'єктів виступає функціональна достатність. Відповідно

Таблиця 1 Структура ресурсного потенціалу комерційних банків України [6]

Рік	Власний капітал, млн грн.	Питома вага, %	Зобов'язання, млн грн.	Питома вага, %	Усього пасивів, млн грн.	Питома вага, %
2000	6 507	17,5	30 622	82,5	37 129	100,0
2001	7 915	16,6	39 676	83,4	47 591	100,0
2002	9 983	15,6	53 913	84,4	63 896	100,0
2003	12 882	12,9	87 352	87,1	100 234	100,0
2004	18 421	13,7	115 927	86,3	134 348	100,0
2005	25 451	11,9	188 427	88,1	213 878	100,0
2006	42 566	12,5	297 613	87,5	340 179	100,0
2007	69 578	11,6	529 818	88,4	599 396	100,0
2008	119263	12,8	806 823	87,2	926 086	100,0
2009	115 175	13,1	765 127	86,9	880 302	100,0
2010	137 725	14,6	804 363	85,4	942 088	100,0
01.10.2011	151 866	14,8	877 304	85,2	1 029 170	100,0

до впроваджуваної в діяльність економічних агентів системи управління ризиками, нормативним показником ефективності функціонування призначаються певні значення, які дозволяють робити висновок про виконання агентами операцій з вірогідністю, не нижче заданої (відповідно до певного ризику). Такий підхід дозволяє визначити доцільну (функціонально достатню) кількісну і якісну структуру економічних суб'єктів. Для того щоб сформулювати уточнене поняття функціональної достатності ресурсного потенціалу банку, розглянемо структуру фінансових ресурсів комерційних банків та напрями їх розміщення і використання (табл. 1). В даному контексті слід згадати висловлювання Зинкевича Н.В. та Олеванової Е.А., які стверджують, що "фінансові компанії (банки) мають специфічну структуру активів і пасивів, борг для них є не засобом залучення фінансування, а "сировиною". Структура капіталу фінансових компаній визначається головним чином регулятивними вимогами до капіталу" [5].

Як свідчать дані табл. 1, основою фінансових ресурсів комерційного банку є зобов'язання банків. При цьому їх питома вага має тенденцію до зменшення, що свідчить про збільшення питомої ваги власного капіталу банків. Цю тенденцію можна спостерігати на початку та після світової фінансової кризи. Так, з 87,2% у 2008 р. питома вага зобов'язань скоротилася до 85,2% на кінець 2011р. Але це поліпшення структури ресурсного потенціалу банків не знімає проблеми їх капіталізації. Тому як нестійкий характер розвитку економіки, пов'язаний із високим ризиком втрати банківських доходів, так і висока інфляція, яка, збільшуючи номінальну вартість активів і пасивів банку, водночас зменшує реальну вартість його капіталу, об'єктивно зумовлюють необхідність реалізації заходів зі збільшення рівня капіталізації.

Таким чином, функціональну достатність капіталу можна визначити як процес реалізації банком процедур, пов'язаних із вибором ефективних методів щодо формування і використання ресурсного потенціалу банку, достатність якого забезпечує прибуткову діяльність банківської установи. У свою чергу, забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку — це сукупність заходів та створення умов, які сприяють здійсненню операцій, пов'язаних із процесом формування і використання ресурсного потенціалу банку, а також реалізації програм щодо його достатності з метою підтримки стабільного функціонування банківської установи.

В цілому функціональна достатність банківського капіталу передбачає визначення адекватного рівня ресурсної насиченості банківської установи для забезпечення її стабільного функціонування в реальних економічних умовах. В силу тенденцій розвитку фінансового ринку та ускладнення умов функціонування банків реальні вимоги до функціональної достатності капіталу суттєво зростають не тільки у кількісному, але й якісному аспектах [7]. Все більш важливим стає не тільки сукупний обсяг ресурсів, але й структура його якісних складових. Основою забезпечення функціональної достатності капіталу у кількісному аспекті для виконання стратегічних завдань банків є аналіз та фактичне відображення у фінансовій звітності даних щодо очікуваних та неочікуваних втрат від ризиків у довгостроковій перспективі. Якісний аспект достатності ґрунтується на вирішенні гострих регуляторних, методологічних, організаційних та інформаційних питань щодо управління банківськими ризиками.

До основних завдань процесу забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку слід віднести:

- формування власних ресурсів в обсягах, що забезпечують розвиток банку;
- забезпечення ефективного використання накопиченої частини капіталу банку;
- постійне узгодження обсягів, часових і вартісних характеристик пасивних операцій з поточними і прогнозованими активними операціями за допомогою контролю динаміки руху депозитних коштів, що найбільшою мірою сприяють забезпеченню відповідної ліквідності балансу;
- підтримання резерву вільних грошей на мінімальному рівні;
- використання джерел, що дають змогу мінімізувати витрати на залучення коштів;

- оптимізацію процентних ставок за депозитами і ощадними вкладками залежно від строків та інших характеристик;
- забезпечення раціонального співвідношення між джерелами банківських ресурсів та підтримку оптимальної структури джерел коштів;
- оцінку індикаторів ринкової позиції банківської установи відносно достатності ресурсного потенціалу;
- аналіз та прогнозування показників функціональної достатності ресурсного потенціалу банківської установи.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумок слід відзначити, що на сьогоднішній день капітал банківської системи залишається недостатнім для стабільного її функціонування та розвитку, що, у свою чергу, гальмує розширення масштабів операцій у реальному секторі економіки. Для забезпечення конкурентоспроможності банківської системи необхідною умовою повинно бути досягнення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку, яка визначається на етапах формування, управління процесом розміщення та прогнозування ресурсів банківських установ. Підвищення рівня функціональної достатності капіталу банківської системи дасть змогу забезпечити приріст активів і збільшити кредитування нефінансового сектора, а також посилити роль внутрішніх механізмів перерозподілу капіталу, що підвищить стійкість національної фінансової системи, дасть можливість уникнути ризиків при виникненні нестабільної фінансово-економічної ситуації. В цьому випадку при визначенні функціональної достатності ресурсного потенціалу необхідно враховувати завдання й функції, які вона повинна виконувати з метою забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності банківської системи.

Література:

1. Шахбазов Ф.К.О. Стратегическая гибкость в деятельности коммерческого банка в условиях глобального финансового кризиса / Шахбазов Ф.К.О. // Наука и образование: хозяйство и экономика; предпринимательство; право и управление. — 2010. — № 6. — С. 33—38.
2. Global Financial Stability Report. Meeting New Challenges to Stability and Building a Safer System. April 2010 — International Monetary Fund. Washington DC. — 236 p.
3. Слобода А.Я. Методи адаптації банківської системи України до міжнародних стандартів управління капіталом / Слобода А.Я. // Збірник наукових праць національного університету державної податкової служби України. — 2011. — № 1. — С. 506—518.
4. Вовчак О. Фінансова стратегія розвитку банку як передумова ефективності його діяльності / О. Вовчак // Банківська справа. — 2008. — № 3. — С. 23.
5. Зинкевич Н.В., Олеванова Е.А. Эмпирическое тестирование структуры капитала: модели, направления, результаты: [Электронный ресурс] / Зинкевич Н.В., Олеванова Е.А. // Корпоративные финансы. — 2008. — № 1. — С. 82 — 103. Режим доступа: http://ecsocman.edu.ru/data/937/769/1223/5_zinkevich_olevanova_81_102.pdf
6. Основні показники діяльності банків України на 01 жовтня 2011 р. // Вісник НБУ. — 2011. — № 11. — С. 68.
7. Владичин У. Достатність регулятивного капіталу у вітчизняному та іноземному банківстві України // Формування ринкової економіки в Україні. — 2009. — № 19. — С. 523—529 // <http://nbuv.gov.ua/>

Стаття надійшла до редакції 21.12.2011 р.